

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΕΚΤΟΥ

Της προσφυγής αριθ. 45145/06
που κατατέθηκε από τον *È È* και λοιπούς
κατά της Ελλάδας

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (πρώτο τμήμα),
συνεδριάζοντας στις 12 Μαρτίου 2009 σε τμήμα αποτελούμενο από τους:

Nina Vajić, πρόεδρος,

Χρήστο Ροζάκη,

Anatoly Kovler,

Khanlar Hajiyev,

Dean Spielmann,

Giorgio Malinverni,

Γεώργιο Νικολάου, δικαστές,

και τον *Søren Nielsen, γραμματέα τμήματος.*

Λαμβάνοντας υπόψη τις πιο πάνω αναφερόμενη προσφυγή που κατατέθηκε
στις 17 Οκτωβρίου 2006,

Λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν από την εναγόμενη
κυβέρνηση και εκείνες που κατατέθηκαν σε απάντηση από τους προσφεύγοντες,

Αφού διασκέφθηκε, εκδίδει την πιο κάτω απόφαση:

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

Οι προσφεύγοντες, **È Æ È È È**, είναι τέσσερις έλληνες υπήκοοι, οι οποίοι έχουν γεννηθεί το 1929, 1931, 1956 και 1958 αντίστοιχα και κατοικούν στη Λάρισα. Εκπροσωπούνται ενώπιον του Δικαστηρίου από τον κύριο Ι. Χορομίδη, δικηγόρο Θεσσαλονίκης. Η Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπείται από τους απεσταλμένους του αντιπροσώπου της, κύριο Σ. Σπυρόπουλο, πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, και κυρία Σ. Τρέκλη, δικαστική αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

A. Οι συνθήκες της υπόθεσης

Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, όπως προβλήθηκαν από τους διαδίκους, μπορούν να συνοψιστούν ως εξής.

Ο πρώτος προσφεύγων και ο **È È**, σύζυγος της δεύτερης προσφεύγουσας και πατέρας του τρίτου και της τέταρτης προσφεύγουσας, ήταν κύριοι δύο όμορων οικοπέδων έκτασης 9.041,05 τ.μ. με πρόσοψη επί της εθνικής οδού Αθηνών-Θεσσαλονίκης. Είχαν κτίσει επί των προαναφερόμενων οικοπέδων διάφορα κτίρια τα οποία εκμεταλλεύονταν για εμπορικούς σκοπούς. Ειδικότερα, διηύθυναν ένα πρατήριο υγρών καυσίμων το οποίο προσέφερε, εκτός από καύσιμα, και υπηρεσίες εστίασης, πλύσης και συντήρησης οχημάτων.

Μεταξύ 1994 και 2001, το Δημόσιο προέβη σε διαδοχικές απαλλοτριώσεις των επίδικων οικοπέδων για τη διαμόρφωση ορισμένων τμημάτων της εθνικής οδού Αθηνών-Θεσσαλονίκης.

Με την υπ' αριθ. 1095591/5805/0010/30.08.1994 κοινή απόφασή τους, οι υπουργοί Οικονομικών, Περιβάλλοντος και Δημοσίων Έργων προέβησαν στην απαλλοτρίωση μίας έκτασης 230.005 τ.μ. Από τα οικόπεδα του πρώτου προσφεύγοντος και του **È È** απαλλοτριώθηκαν 260 τ.μ. Με την απόφαση αριθ. 199/1996, το Πρωτοδικείο Λάρισας έκρινε ότι, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, οι προσφεύγοντες δεν έπρεπε να λάβουν αποζημίωση διότι θεωρούνταν ωφελημένοι από την κατασκευή του δρόμου.

Με την υπ' αριθ. 1020894/1170/0010/27.2.1996, οι υπουργοί Οικονομικών, Περιβάλλοντος και Δημοσίων Έργων προέβησαν σε συμπληρωματική απαλλοτρίωση μίας έκτασης 8.952 τ.μ., από την οποία 153,32 τ.μ. άνηκαν στα επίδικα οικόπεδα.

Με την υπ' αριθ. 1008289/980/0010/19.2.2001, οι υπουργοί Οικονομικών, Περιβάλλοντος και Δημοσίων Έργων προέβησαν σε συμπληρωματική απαλλοτρίωση μίας έκτασης 18.742,33 τ.μ. Τα επίδικα οικοπέδα απαλλοτριώθηκαν εξ ολοκλήρου.

Στις 14 Νοεμβρίου 2001, το Δημόσιο κατέθεσε αίτηση στο Πρωτοδικείο Λάρισας για τον ορισμό της προσωρινής τιμής ανά τετραγωνικό μέτρο για την αποζημίωση απαλλοτρίωσης. Στις 31 Ιανουαρίου 2002, ο πρώτος προσφεύγων και ο Ë Ë κατέθεσαν αίτηση καθορισμού αποζημίωσης για τις απαλλοτριώσεις του 1996 και 2001. Ζήτησαν ομοίως τον καθορισμό συμπληρωματικής αποζημίωσης για την περιουσιακή αξία της επιχείρησής τους η οποία θα έπαυε να λειτουργεί λόγω των επίμαχων απαλλοτριώσεων.

Στις 4 Ιουλίου 2002, το Πρωτοδικείο Λάρισας εξέτασε από κοινού τις αιτήσεις και όρισε το ποσό της προσωρινής τιμής μονάδας αποζημίωσης ανά τετραγωνικό μέτρο για την αγοραία αξία των απαλλοτριωθέντων οικοπέδων και των ανεγερθέντων επί αυτών κτιρίων. Αρνήθηκε επιπλέον να επιδικάσει αποζημίωση για την περιουσιακή αξία της επιχείρησης (απόφαση αριθ. 403/2002).

Στις 16 Σεπτεμβρίου 2002, ο πρώτος προσφεύγων και ο Ë Ë κατέθεσαν ενώπιον του Εφετείου Λάρισας αίτηση για τον ορισμό της οριστικής τιμής μονάδας αποζημίωσης για την απαλλοτρίωση των επίμαχων οικοπέδων. Επανέλαβαν επίσης το αίτημά τους περί αποζημίωσης για την περιουσιακή αξία της επιχείρησής τους, η οποία είχε παύσει να λειτουργεί λόγω των επίδικων απαλλοτριώσεων. Υποστήριζαν ειδικότερα ότι η επιχείρησή τους λειτουργούσε εδώ και τριάντα χρόνια, ότι ήταν ιδιαίτερα επικερδής και ότι η αποδοτικότητά της οφειλόταν κατά πολύ στη θέση της. Σημείωναν επιπλέον ότι ήταν αδύνατο για εκείνους να μεταφέρουν την επιχείρησή τους σε άλλη τοποθεσία διότι από το 1994, ημερομηνία της πρώτης απαλλοτρίωσης, κανένα ποσό δεν τους είχε καταβληθεί ως αποζημίωση, το οποίο θα τους είχε επιτρέψει να καλύψουν τα έξοδα μεταφοράς της επιχείρησής τους.

Στις 17 Οκτωβρίου 2003, το Εφετείο Λάρισας όρισε την οριστική τιμή μονάδας αποζημίωσης για τα οικοπέδα. Όρισε επίσης την αποζημίωση ανά τετραγωνικό μέτρο για τις ανεγερθείσες εγκαταστάσεις επί του απαλλοτριωθέντος οικοπέδου. Κατά την άποψή του, επρόκειτο για μία πλήρη αποζημίωση που επέτρεπε στους προσφεύγοντες να αντικαταστήσουν τα απαλλοτριωθέντα αγαθά με άλλα ίσης αξίας. Επιπλέον, το εφετείο απέρριψε το αίτημα των προσφευγόντων σχετικά με την καταβολή 150.000 ευρώ για την απώλεια της εμπορικής αξίας της επιχείρησης (απόφαση αριθ. 743/2003).

Στις 11 Οκτωβρίου 2004, ο πρώτος προσφεύγων και ο Ε Ε άσκησαν αίτηση αναίρεσης. Υποστήριζαν, μεταξύ άλλων, ότι μία επιχείρηση έχει αφ'εαυτής μία περιουσιακή αξία, την οποία εγγυώνται τα άρθρα 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1 και 17 του Συντάγματος, και ότι έπρεπε ως εκ τούτου να προβλέπεται μία ξεχωριστή αποζημίωση όταν η απαλλοτρίωση επιφέρει την παύση της λειτουργίας μίας επιχείρησης.

Στις 18 Απριλίου 2006, ο Άρειος Πάγος αναίρεσε εν μέρει την προσβληθείσα απόφαση λόγω έλλειψης αιτιολογίας ως προς τον ορισμό της αξίας των ανεγερθέντων επί των απαλλοτριωθέντων οικοπέδων κτισμάτων και παρέπεμψε αυτό το τμήμα της υπόθεσης ενώπιον του εφετείου προκειμένου να αποφανθεί επί αυτού με μία νέα επαρκώς αιτιολογημένη απόφαση. Ως προς τον λόγο αναίρεσης τον ελκόμενο από την άρνηση του εφετείου να επιδικάσει αποζημίωση για την περιουσιακή αξία της επιχείρησης, ο Άρειος Πάγος τον απέρριψε οριστικά. Υπενθύμισε ότι, για τον υπολογισμό της αξίας του απαλλοτριωθέντος αγαθού, είχαν ληφθεί υπόψη, κατ'εφαρμογή του άρθρου 13 §§ 1 και 2 του νόμου αριθ. 2882/2001, η αξία των παρακείμενων και ομοειδών ακινήτων καθώς και η πρόσοδος του απαλλοτριωθέντος, συμπεριλαμβανομένης τρώπο τινά της ζημίας που υπέστη ο ιδιοκτήτης και η οποία αποτελούσε συνέπεια της απαλλοτρίωσης. Αντιθέτως, στη ζημία που υπέστη ο ιδιοκτήτης του απαλλοτριωθέντος δε συμπεριλαμβανόταν εκείνη που απέρρεε από την παύση της λειτουργίας της επιχείρησης ή από τη μείωση της εμπορικής αξίας της, διότι τα κέρδη που προέρχονταν από την εμπορική δραστηριότητα είχαν ληφθεί υπόψη για τον καθορισμό της αξίας του ακινήτου (απόφαση αριθ. 781/2006, καθαρογράφηκε στις 12 Ιουνίου 2006).

Η απόφαση του Αρείου Πάγου καθαρογράφηκε στις 12 Ιουνίου 2006.

Στις 16 Ιουλίου 2006, ο Ε Ε απεβίωσε. Η δεύτερη, ο τρίτος και η τέταρτη εκ των προσφευγόντων συνέχισαν τη διαδικασία με την ιδιότητα των κληρονόμων. Στις 25 Αυγούστου 2006, κλήθηκαν να παραστούν στη συζήτηση ενώπιον του εφετείου Λάρισας στις 12 Ιανουαρίου 2007.

Με την απόφαση αριθ. 148/2007 της 22 Φεβρουαρίου 2007, το εφετείο όρισε τη συνολική αποζημίωση για τα κτίρια σε 210.240 ευρώ.

Κατά το πέρας της διαδικασίας, οι προσφεύγοντες είχαν εισπράξει το συνολικό ποσό των 412.371,88 ευρώ.

Μία πραγματογνωμοσύνη, με ημερομηνία 17 Ιουνίου 2008, την οποία χρηματοδότησαν οι προσφεύγοντες, αξιολόγησε το σύνολο της ιδιοκτησίας των προσφευγόντων –οικόπεδο, κτίρια και επιχείρηση- σε 709.000 ευρώ.

B. Το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο

1. Το Σύνταγμα

Το άρθρο 17 του Συντάγματος ορίζει:

«1. Η ιδιοκτησία τελεί υπό την προστασία του Κράτους, τα δικαιώματα όμως που απορρέουν από αυτή δεν μπορούν να ασκούνται σε βάρος του γενικού συμφέροντος.

2. Κανένας δεν στερείται την ιδιοκτησία του, παρά μόνο για δημόσια ωφέλεια που έχει αποδειχθεί με τον προσήκοντα τρόπο, όταν και όπως ο νόμος ορίζει, και πάντοτε αφού έχει προηγηθεί πλήρης αποζημίωση, που να ανταποκρίνεται στην αξία την οποία είχε το απαλλοτριούμενο κατά το χρόνο της συζήτησης στο δικαστήριο για τον προσωρινό προσδιορισμό της αποζημίωσης. Αν ζητηθεί απευθείας ο οριστικός προσδιορισμός της αποζημίωσης, λαμβάνεται υπόψη η αξία κατά το χρόνο της σχετικής συζήτησης στο δικαστήριο.

(...)

2. *Ο κώδικας αναγκαστικών απαλλοτριώσεων ακινήτων (νόμος αριθ. 2882/2001)*

Άρθρο 13

«1. Η αποζημίωση πρέπει να είναι πλήρης και να ανταποκρίνεται στην αξία του απαλλοτριωμένου ακινήτου κατά το χρόνο της συζήτησης ενώπιον του δικαστηρίου για τον προσωρινό προσδιορισμό της αποζημίωσης, ή σε περίπτωση απευθείας αίτησης για οριστικό προσδιορισμό, κατά το χρόνο της συζήτησης για τον προσδιορισμό αυτόν.

(...)

Ως κριτήριο για την εκτίμηση της αξίας του απαλλοτριωμένου ακινήτου λαμβάνονται υπόψη, ιδίως, η αξία που έχουν κατά τον κρίσιμο χρόνο παρακείμενα και ομοειδή ακίνητα, που προσδιορίζεται κυρίως από την αντικειμενική αξία, τα τιμήματα σε συμβόλαια μεταβίβασης κυριότητας ακινήτων, τα οποία συντάχθηκαν κατά το χρόνο της κήρυξης της απαλλοτρίωσης καθώς και η πρόσοδος του απαλλοτριωμένου.

(...)

4. Εάν απαλλοτριωθεί τμήμα ακινήτου με αποτέλεσμα η αξία του τμήματος που απομένει στον ιδιοκτήτη να μειωθεί ή το τμήμα αυτό να γίνει άχρηστο για τη χρήση που προορίζεται, με την απόφαση προσδιορισμού της αποζημίωσης για το απαλλοτριούμενο τμήμα προσδιορίζεται και ιδιαίτερη αποζημίωση για το τμήμα που απομένει στον ιδιοκτήτη, η οποία καταβάλλεται μαζί με την αποζημίωση για τα απαλλοτριούμενα.»

Άρθρο 25

«Σε περίπτωση αναγκαστικής απαλλοτρίωσης καλλιεργούμενων αγροτικών ακινήτων ή ιδιωτικών δασών ή αστικών ακινήτων, που κατελήφθησαν νομίμως μετά τη συντέλεση της απαλλοτρίωσης, όποιος έχει εμπράγματο δικαίωμα επί τούτων δύναται να ζητήσει αποζημίωση από το βαρυνόμενο με τη δαπάνη της απαλλοτρίωσης για την απωλεσθείσα πρόσοδο του ακινήτου, από την κατάληψή του μέχρι την είσπραξη της αποζημίωσης (...).»

ΑΙΤΙΑΣΕΙΣ

1. Επικαλούμενοι το άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης, οι προσφεύγοντες παραπονούνται ότι η επίδικη διαδικασία είχε υπερβολική διάρκεια.

2. Επικαλούμενοι το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1, οι προσφεύγοντες παραπονούνται ότι τα εθνικά δικαστήρια αρνήθηκαν να τους επιδικάσουν μία ιδιαίτερη αποζημίωση για την περιουσιακή αξία της επιχείρησης που λειτουργούσε επί των απαλλοτριωθέντων οικοπέδων.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

1. Οι προσφεύγοντες παραπονούνται για την υπερβολική διάρκεια της διαδικασίας. Επικαλούνται το άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης το εφαρμοστέο τμήμα του οποίου έχει ως εξής:

«1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή (...) εντός λογικής προθεσμίας υπό (...) δικαστηρίου (...), το οποίον θα αποφασίση (...) επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως (...).»

α. Καταρχήν, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η αιτίαση αυτή πρέπει να κηρυχθεί απαράδεκτη λόγω ασυμβιβάστου *ratione personae* προς τη Σύμβαση όσον αφορά τη δεύτερη, τον τρίτο και την τέταρτη από τους προσφεύγοντες. Αυτοί έγιναν διάδικοι στη διαδικασία κατόπιν του θανάτου του Θεοδώρου Ζάχου, και ειδικότερα μετά τις 25 Αυγούστου 2006, ημερομηνία κατά την οποία κλητεύθηκαν στη συζήτηση ενώπιον του εφετείου Λάρισας. Ο θάνατος ενός διαδίκου σε μία δίκη επιφέρει τη διακοπή της διαδικασίας και οι κληρονόμοι πρέπει να τη επαναφέρουν *ab initio*. Δεν μπορούν ως εκ τούτου θεωρητικά να ισχυρίζονται ότι είναι θύματα παρά μόνο από την ημερομηνία αυτή. Εν τούτοις, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι παραπονούνται για τη διάρκεια της διαδικασίας ως προς την έλλειψη αποζημίωσης για την εμπορική αξία της επιχείρησης, θα πρέπει να υπογραμμισθεί ότι το ζήτημα αυτό είχε ρυθμισθεί με οριστικό τρόπο από τον Άρειο Πάγο στην απόφασή του της 12 Ιουνίου 2006. Δεν μπορούσαν ως εκ τούτου να ισχυρίζονται ότι ήταν «θύματα».

Η δεύτερη, ο τρίτος και η τέταρτη από τους προσφεύγοντες υπογραμμίζουν ότι η υπερβολική διάρκεια οφείλεται στο γεγονός ότι οι αρχές προέβησαν σε τρεις διαδοχικές απαλλοτριώσεις, συνεπαγόμενες, σε όφελος του Θεόδωρου Ζάχου, ορισμένα δικαιώματα σε αποζημίωση δυνάμει του άρθρου 6 § 1 τα οποία αναλύονται σε δικαιώματα κυριότητας. Κατόπιν του θανάτου του τελευταίου, στις 17 Ιουλίου 2006, οι εν λόγω προσφεύγοντες τον υποκατέστησαν στα δικαιώματα αυτά.

Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η σχετική νομολογία του, όσον αφορά την παρέμβαση τρίτων σε διαδικασίες επί υποθέσεων αστικής φύσεως, προβαίνει στην εξής διαφοροποίηση : όταν ο προσφεύγων παρεμβαίνει για λογαριασμό του στη διαδικασία ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, το χρονικό διάστημα που πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψη, αρχίζει από την ημερομηνία αυτή, ενώ, όταν ο προσφεύγων συμμετέχει ως κληρονόμος, δύναται να παραπονείται για ολόκληρη τη διάρκεια της

διαδικασίας (βλέπε, *Pandolfelli et Palumbo κατά Ιταλίας*, 27 Φεβρουαρίου 1992, § 2, série A, αριθ. 231-B, *X κατά Γαλλίας*, 31 Μαρτίου 1992, § 26, série A αριθ. 234-C, *Antonio Ruocco κατά Ιταλίας*, αριθ. 34881/97, απόφαση της 27 Οκτωβρίου 1998, μη δημοσιευθείσα, *Aldo Tripodi κατά Ιταλίας*, αριθ. 45078/98, 12 Οκτωβρίου 2000, *Ahmet Sadik και λοιποί κατά Ελλάδα*, αριθ. 64756/01, 3 Φεβρουαρίου 2005, § 18).

Ωστόσο, η Κυβέρνηση δε διευκρινίζει για ποιο λόγο ορίστηκε δικάσιμος και κοινοποιήθηκε στους προσφεύγοντες (πιο πάνω αναφερόμενη απόφαση *Antonio Ruocco κατά Ιταλίας*) αν η διαδικασία είχε όντως διακοπεί, όπως ισχυρίζεται. Ως προς τούτο, το Δικαστήριο σημειώνει ότι στην απόφασή του της 22 Φεβρουαρίου 2007, το εφετείο Λάρισας έκρινε ότι, καθώς ο Θεόδωρος Ζάχος είχε αποβιώσει, οι εξ αδιαιρέτου κληρονόμοι του συνέχιζαν νομίμως τη διαδικασία.

Καθώς η δεύτερη, ο τρίτος και η τέταρτη εκ των προσφευγόντων παρενέβησαν στη διαδικασία ως κληρονόμοι του Θεόδωρου Ζάχου, μπορούν να υποστηρίξουν ότι υπήρξαν «θύματα» της διάρκειας ολόκληρης της διαδικασίας.

β. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η περίοδος των τεσσεράμισι ετών μεταξύ της 14 Νοεμβρίου 2001, ημερομηνία κατάθεσης της αίτησης ενώπιον του Πρωτοδικείου Λάρισας, και εκείνης της έκδοσης της απόφασης του Αρείου Πάγου δεν είναι υπερβολική, λαμβανομένης υπόψη της πολυπλοκότητας της υπόθεσης και της εξέτασης αυτής από τρεις βαθμούς δικαιοδοσίας.

Οι προσφεύγοντες υπογραμμίζουν ότι η αιτίασή τους στηρίζεται στο γεγονός ότι η ιδιοκτησία τους αποτέλεσε αντικείμενο τριών διαδοχικών απαλλοτριώσεων, το 1994, 1996 και 2001. Τούτο οφείλεται στον κακό προγραμματισμό του εγχειρήματος από τις αρμόδιες αρχές. Η αποζημίωση για τις εν λόγω απαλλοτριώσεις καθορίστηκε μόνο μετά την τρίτη αποζημίωση. Οι προσφεύγοντες έπρεπε λοιπόν να συμμετέχουν σε διάφορες διοικητικές και δικαστικές διαδικασίες, από τις 30 Αυγούστου 1994 έως τις 22 Φεβρουαρίου 2007.

Το Δικαστήριο εκτιμά ότι, στην παρούσα διαφορά, η περίοδος που πρέπει να ληφθεί υπόψη άρχισε στις 14 Νοεμβρίου 2001, με την κατάθεση της αίτησης ενώπιον του Πρωτοδικείου Λάρισας (*Καρβουντζής κατά Ελλάδα*, αριθ. 35172/05, 6 Νοεμβρίου 2008, § 18), και περατώθηκε στις 22 Φεβρουαρίου 2007, με την απόφαση του εφετείου Λάρισας το οποίο αποφάνθηκε μετά από παραπομπή της υπόθεσης ενώπιόν του. Η διαδικασία διήρκεσε επομένως πέντε έτη και τρεις μήνες περίπου για

τρεις βαθμούς δικαιοδοσίας, εκ των οποίων το εφετείο, το οποίο αποφάνθηκε για δεύτερη φορά λόγω της παραπομπής.

Το Δικαστήριο θεωρεί ότι οι προσφεύγοντες δεν προβάλλουν κανένα γεγονός ή επιχείρημα που θα μπορούσε να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι εν προκειμένω η διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων σχετικά με τον καθορισμό της αποζημίωσης για την απαλλοτρίωση του ακινήτου τους δεν ανταποκρίθηκε στην απαίτηση της «λογικής προθεσμίας». Η συνολική διάρκεια της διαδικασίας απαλλοτρίωσης δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη, ενδεχομένως, παρά μόνο υπό το πρίσμα του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1.

Έπεται ότι η αιτίαση αυτή πρέπει να απορριφθεί ως προδήλως αβάσιμη, κατ'εφαρμογή του άρθρου 35 §§ 3 και 4 της Σύμβασης.

2. Οι προσφεύγοντες παραπονούνται ότι η επίδικη απαλλοτρίωση εξαφάνισε ολόκληρη την εμπορική αξία της επιχείρησής τους και κατέστησε αδύνατη τη βιωσιμότητα αυτής. Τα δημόσια έργα που πραγματοποιήθηκαν το 1997, κατόπιν της πρώτης απαλλοτρίωσης, είχαν ως αποτέλεσμα να εμποδίσουν κάθε πρόσβαση της επιχείρησης στην εθνική οδό. Ωστόσο, η περιουσιακή αξία αυτής συνδεόταν στενά με τη θέση της στην άκρη του δρόμου. Επιπλέον, ήταν αδύνατο να χρηματοδοτήσουν τη μεταφορά της επιχείρησης σε άλλη τοποθεσία, διότι δεν εισέπραξαν καμία αποζημίωση έως το 2003. Οι προσφεύγοντες επικαλούνται το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1 το οποίο προβλέπει:

«Έκαστο φυσικό ή νομικό πρόσωπο έχει δικαίωμα στον σεβασμό της περιουσίας του. Κανείς δεν μπορεί να στερηθεί της ιδιοκτησίας του παρά μόνον για λόγους δημόσιας ωφέλειας και σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται από τον νόμο και τις γενικές αρχές του διεθνούς δικαίου.

Οι προηγούμενες διατάξεις δεν θίγουν το δικαίωμα των Κρατών να θεσπίζουν τους νόμους που κρίνουν απαραίτητους για να ρυθμίσουν τη χρήση των αγαθών σύμφωνα με το γενικό συμφέρον και να εξασφαλίσουν την πληρωμή των φόρων ή άλλων συνεισφορών ή των προστίμων.»

Η Κυβέρνηση υποστηρίζει, καταρχήν, ότι οι προσφεύγοντες δε διαθέτουν «περιουσία» με την έννοια του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1. Αυτοί παραπονούνται πράγματι για την απώλεια των οικονομικών πλεονεκτημάτων που

απέρρεε από τη λειτουργία της κυκλοφορίας επί της εθνικής οδού, και ειδικότερα από τις συνέπειες της μη άμεσης πρόσβασης στον δρόμο αυτό. Εν τούτοις, η εν λόγω απώλεια δε συνδεόταν με την επίδικη απαλλοτρίωση αλλά με τη μεταμόρφωση της εθνική οδού σε αυτοκινητόδρομο. Οι προσφεύγοντες δεν μπορούσαν να έχουν μία θεμιτή προσδοκία ότι αυτή η άμεση πρόσβαση στο δρόμο και τα πλεονεκτήματα που σχετίζονταν με αυτή θα διαρκούσαν αιωνίως. Επιπλέον, η εμπορική αξία μίας επιχείρησης, η οποία οφείλεται στην ποιότητα και την τιμή των προϊόντων και υπηρεσιών της, δεν εξαρτάται από τη γεωγραφική θέση της επιχείρησης και, συνεπώς, δεν επηρεάζεται από την απαλλοτρίωση. Η Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι οι προσφεύγοντες έλαβαν μία σημαντική αποζημίωση η οποία αποζημίωνε, αν και με έμμεσο τρόπο, την παύση της λειτουργίας της επιχείρησης.

Οι προσφεύγοντες υπογραμμίζουν ότι το σύνολο της ιδιοκτησίας τους απαλλοτριώθηκε, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα την παύση της λειτουργίας της επιχείρησής τους. Ειδικότερα, αυτή είχε ήδη παύσει να λειτουργεί από την πρώτη απαλλοτρίωση, η οποία αφορούσε το τμήμα στο οποίο βρισκόταν η δεξαμενή καυσίμων, καθώς το εναπομείναν τμήμα δεν ήταν οικοδομήσιμο. Υπογραμμίζουν επίσης ότι δεν προέβαλαν το ζήτημα της σύνδεσης της ιδιοκτησίας με το νέο δρόμο, διότι δεν απέμεινε κανένα τμήμα του οικοπέδου μετά την τρίτη απαλλοτρίωση. Τα επιχειρήματα της Κυβέρνησης ως προς το ζήτημα αυτό δεν έχουν ως εκ τούτου εφαρμογή. Τέλος, οι αρχές προέβησαν προσφάτως σε μια νέα απαλλοτρίωση μίας έκτασης κείμενης σε απόσταση ενός χιλιομέτρου από την ιδιοκτησία των προσφευγόντων, όπου σχεδιάζουν να κτίσουν, για λογαριασμό του Δημοσίου, ένα πρατήριο υγρών καυσίμων με εστιατόρια και καφετέριες. Οι υποδομές αυτές θα εκμισθωθούν σε εμπορικές επιχειρήσεις που θα τις εκμεταλλεύονται και θα καταβάλλουν ενοίκιο στο Δημόσιο. Είναι ως εκ τούτου προφανές ότι το Δημόσιο απέκτησε το εμπορικό δυναμικό της ιδιοκτησίας των προσφευγόντων καταβάλλοντας αποζημίωση μόνο για το οικόπεδο και τα κτίρια.

Το Δικαστήριο σημειώνει ότι προσφεύγοντες είχαν «περιουσία», η οποία αποτέλεσε αντικείμενο τριών απαλλοτριώσεων. Ενώ οι δύο πρώτες αφορούσαν ένα τμήμα των επίδικων οικοπέδων, η τρίτη τους στέρησε εντελώς την περιουσία τους. Το Δικαστήριο δεν μπορεί λοιπόν παρά να διαπιστώσει ότι υπήρξε αποστέρηση ιδιοκτησίας με την έννοια της δεύτερης φράσης της πρώτης παραγράφου του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1. Το επιχείρημα της Κυβέρνησης ότι οι προσφεύγοντες μπορούν, με τη ληφθείσα αποζημίωση, να συνεχίσουν να εκμεταλλεύονται αλλού την

επιχείρησή τους, δεν μπορεί να απαλείψει την αποστέρηση της ιδιοκτησίας που συντελέστηκε στην προκειμένη περίπτωση.

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι μία επέμβαση στο δικαίωμα για σεβασμό της περιουσίας, όπως η επίδικη απαλλοτρίωση, πρέπει να τηρεί μία «δίκαιη ισορροπία» μεταξύ των απαιτήσεων του γενικού συμφέροντος της κοινότητας και των επιταγών της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ατόμου. Ειδικότερα, πρέπει να υφίσταται μία εύλογη σχέση αναλογικότητας μεταξύ των χρησιμοποιούμενων μέσων και του σκοπού που επιδιώκει κάθε μέτρο που αποστερεί ένα άτομο από την περιουσία του (βλέπε, μεταξύ πολλών άλλων, την απόφαση *Ιερές Μονές κατά Ελλάδας*, 9 Δεκεμβρίου 1994, *Serie A no 301-A*, § 70). Η ισορροπία αυτή διαρρηγνύεται όταν «το ενδιαφερόμενο άτομο υφίσταται ένα «ειδικό και υπέρογκο φορτίο»» (βλέπε, ιδίως, την απόφαση *James και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 21 Φεβρουαρίου 1986, *serie A no 98*, σελ.34, § 50). Ως προς τούτο, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι το άτομο η περιουσία του οποίου απαλλοτριώνεται πρέπει κατά κύριο λόγο να λαμβάνει μία αποζημίωση η οποία «να τελεί σε εύλογη σχέση με την αξία του πράγματος» το οποίο στερήθηκε, ακόμα κι αν «οι θεμιτοί σκοποί «δημοσίας ωφελείας» (...) μπορούν να συνηγορήσουν υπέρ της καταβολής μίας αποζημίωσης μικρότερης από την πλήρη αγοραία αξία». Πρόσθεσε ότι ο έλεγχός του «περιορίζεται στο να ερευνήσει αν οι επιλεγέντες τρόποι υπερβαίνουν τη διακριτική ευχέρεια την οποία το Κράτος απολαμβάνει επί του ζητήματος αυτού» (*ibidem*, § 54, βλέπε ομοίως, για παράδειγμα, την προαναφερόμενη απόφαση *Ιερές Μονές κατά Ελλάδας*, § 71).

Ως προς τούτο, το Δικαστήριο εκτιμά ότι παρά τη διακριτική ευχέρεια του Κράτους, όταν το απαλλοτριωθέν πράγμα αποτελεί το «εργαλείο εργασίας» του «καθ'ου η απαλλοτρίωση», η καταβληθείσα αποζημίωση δεν «τελεί σε εύλογη σχέση προς την αξία του πράγματος» αν, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, δεν καλύπτει την ιδιαίτερη αυτή απώλεια (βλέπε *Lallement κατά Γαλλίας*, αριθ. 46044/99, § 18, 11 Απριλίου 2002). Στηριζόμενο σε αυτή την ερμηνεία του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου, το Δικαστήριο υπενθυμίζει τη θέση του σύμφωνα με την οποία «σκοπός της Σύμβασης είναι να προστατεύει δικαιώματα όχι θεωρητικά ή κενά περιεχομένου αλλά συγκεκριμένα και πραγματικά» (βλέπε ιδίως τις αποφάσεις *Artico κατά Ιταλίας*, 13 Μαΐου 1980, § 33, *serie A no 37*, *Kamasinski κατά Αυστρίας*, 19 Δεκεμβρίου 1989, § 65, *serie A no 168*, *R.MD. κατά Ελβετίας*, 26 Σεπτεμβρίου 1997, § 52, *Recueil des*

arrêts et decisions 1997-IV, και *Ενωμένο Κομμουνιστικό Κόμμα της Τουρκίας κατά Τουρκίας*, 30 Ιανουαρίου 1998, § 33, Recueil 1998-I).

Σε ό,τι αφορά την προκειμένη περίπτωση, το Δικαστήριο σημειώνει ότι οι προσφεύγοντες κατείχαν ένα πρατήριο υγρών καυσίμων που προσέφερε επίσης υπηρεσίες εστίασης, πλύσης και συντήρησης οχημάτων. Η επίδικη απαλλοτρίωση είχε ως συνέπεια την παρακώλυση των προσφευγόντων στη συνέχιση της δραστηριότητάς τους επί του απαλλοτριωθέντος οικοπέδου. Το Δικαστήριο δεν μπορεί επίσης να αμφισβητήσει το γεγονός ότι η θέση στην άκρη της εθνικής οδού Αθηνών-Θεσσαλονίκης ήταν δίχως αμφιβολία προνομιάς και ότι η συνέχιση της δραστηριότητας σε άλλο οικόπεδο μπορεί να αποδεικνυόταν λιγότερο επικερδής.

Εν τούτοις, το Δικαστήριο σημειώνει ότι η αποζημίωση απαλλοτρίωσης ορίστηκε σε 412.371,88 ευρώ. Ωστόσο, πρόκειται για ένα σημαντικό ποσό που, *a fortiori*, δε φαίνεται παράλογο. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι το άρθρο 13 του κώδικα απαλλοτριώσεων ακινήτων προβλέπει ρητά ότι η πρόσοδος από την εκμετάλλευση του απαλλοτριωθέντος οικοπέδου θεωρείται κριτήριο για την εκτίμηση της αξίας του απαλλοτριωθέντος ακινήτου. Επιπλέον, στη προκειμένη περίπτωση, ο Άρειος Πάγος διευκρίνισε ότι για τον υπολογισμό της αξίας του απαλλοτριούμενου είχαν ληφθεί υπόψη η αξία των παρακείμενων και ομοειδών ακινήτων καθώς και η πρόσοδος του απαλλοτριωθέντος, συμπεριλαμβανομένης τινά της ζημίας που υπέστη ο ιδιοκτήτης και η οποία αποτελούσε συνέπεια της απαλλοτρίωσης. Αντιθέτως, στη ζημία που υπέστη ο ιδιοκτήτης του απαλλοτριωθέντος δε συμπεριλαμβανόταν εκείνη που απέρρεε από την παύση της λειτουργίας της επιχείρησης ή από τη μείωση της εμπορικής αξίας της, στο μέτρο που τα κέρδη που προέρχονταν από την εμπορική δραστηριότητα είχαν ληφθεί υπόψη για τον καθορισμό της αξίας του ακινήτου.

Υπό αυτές τις συνθήκες και δεδομένης της απουσίας αυθαιρεσίας εκ μέρους των εθνικών αρχών, το Δικαστήριο δεν μπορεί να αντικαταστήσει τη δική του ερμηνεία του δικαιώματος με εκείνη των εθνικών δικαστηρίων. Λαμβανομένης υπόψη της διακριτικής ευχέρειας που το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αριθ.1 παρέχει στις αρχές (βλέπε, μεταξύ πολλών άλλων, *Παπαχελάς κατά Ελλάδας* [GC], αριθ. 31423/96, § 49, CEDH 1999-II), το Δικαστήριο θεωρεί ότι η επίδικη απαλλοτρίωση δεν επέβαλε δυσανάλογο φορτίο στους προσφεύγοντες (*LIDO A.E. κατά Ελλάδας*, (déc.), αριθ. 41407/06, 8 Ιανουαρίου 2009).

Έπεται ότι η προσφυγή είναι προδήλως αβάσιμη και πρέπει να απορριφθεί κατ'εφαρμογή του άρθρου 35 §§ 3 και 4 της Σύμβασης

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο, ομόφωνα,

Κηρύσσει την προσφυγή απαράδεκτη.

(υπογραφή)

Søren Nielsen

Γραμματέας

(υπογραφή)

Nina Vajić

Πρόεδρος

Ακριβής μετάφραση του συνημμένου
εγγράφου από τα γαλλικά.

Αθήνα, 10 Απριλίου 2009

Ο μεταφραστής

Αλέξανδρος Πετροτσόπουλος